

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/95134>

Please be advised that this information was generated on 2019-04-18 and may be subject to change.

Allochtoon als metafoor en categorie

Over de handelingsimplicaties van beleidstaal*

Marleen van der Haar & Dvora Yanow**

Samenvatting

Het problematische van beleidstermen in lastige beleidsvraagstukken zoals integratie is vaker benadrukt. Echter, een kritische empirische analyse van de rol van taal in het *framen* van een beleidsprobleem betreffende het onderscheidende begrippenpaar allochtoon en autochtoon in het Nederlandse integratiediscours ontbreekt. In dit artikel zullen we aan de hand van een metafoor- en categorie-analyse de definiërende rol die 'herkomst' (geboorteplaats) speelt laten zien. Na een theoretische uiteenzetting van metafoor en categorie vanuit het perspectief van interpretatieve beleidsanalyse presenteren we de historische context waarbinnen de begrippen hun intrede deden in het beleidsdiscours. Vervolgens gaan we in op de etymologie van allochtoon en autochtoon en ontrafelen we de logica achter de taxonomie (met name de onderverdeling in westerse en niet-westerse allochtoon) zoals die door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is opgesteld. Daarna vergelijken we de relatie tussen geboorteplaats en specifieke gedragskenmerken uit de definitie van het CBS met het oude raciale gedachtegoed. Wij concluderen dat uitsluiting in de woordkeuze is ingebed, en beargumen-teren dat deze uitsluitende werking van de essentialistische categorieën haaks staat op het doel van 'integratie'.

Mevrouw Hellen Felter: 'Daarmee [het onderscheid allochtoon en autochtoon; MvdH/DY] wordt steeds gewezen op jouw anders zijn en meestal gaat dat ook gepaard met kleur. Een Pools wit kind dat hier op 4-jarige leeftijd kwam en nu de Nederlandse taal vloeiend spreekt, is geen allochtoon meer maar *wordt gezien als* autochtoon omdat het wit is. Het zwarte kind, dat hier

* We danken onder andere Hans van Amersfoort, Marja Gastelaars, Halleh Ghorashi, Merlijn van Hulst, Lorraine Nencil, Bowen Paille, Conny Roggeband, Semin Suvarierol, Jeroen Vermeulen, Karlijn Völke, Sierk Ybema en drie stafleden van het Centraal Bureau voor de Statistiek voor het becommentariëren van eerdere versies van dit artikel. Eerdere versies zijn gepresenteerd op de Interpretive Policy Analysis Conference (Amsterdam, 2007), de International Studies Association Conference (New York, 2009), de Western Political Science Association Conference (Vancouver, 2009) en tijdens seminars op de universiteiten van Wenen, Straatsburg, Essex en Glasgow en Columbia University.

** Marleen van der Haar is postdoc onderzoeker en docent aan het Institute for Management Research, Radboud Universiteit Nijmegen. Correspondentiegegevens: dr. M. van der Haar, Radboud Universiteit Nijmegen, afdeling Politicologie, Thomas van Aquinostraat 5.1.32, 6500 HK Nijmegen, m.vanderhaar@fm.ru.nl. Dvora Yanow is visiting professor aan de Universiteit van Amsterdam.

misschien geboren is, blijft allochtoon op basis van huidskleur.’ (Tweede Kamer 2003-2004, 241; onze cursivering)

Inleiding

In korte tijd kondigden de elkaar opvolgende PvdA-ministers van Wonen, Wijken en Integratie, Ella Vogelaar en Eberhard van der Laan, aan de beleidsterm ‘allochtoon’ te vervangen. In beide gevallen had de reden voor de herziening van de terminologie te maken met de connotatie van uitsluiting. Zo werd in 2008 in de gemeenschappelijke integratieagenda¹ neergelegd dat de nationale en lokale overheid ernaar streeft ‘niet meer te spreken van “allochtonen”, “vreemdelingen” en “etnische minderheden” omdat deze terminologie niet aansluit bij de hedendaagse situatie waarbij deze groepen in grote mate Nederlander zijn geworden’ (Tweede Kamer 2007-2008b, voetnoot 3). Ook de term ‘autochtoon’ zou bij voorkeur niet meer gebruikt moeten worden. De overheid zegt ‘de aanduiding Turks-Nederlands, Marokkaanse Nederlander et cetera’ te gaan hanteren (ibidem).² De termen ‘westerse’ en ‘niet-westerse’ migranten worden in de nota voorgesteld als ‘verzamelnaam voor groepen die ooit om redenen van migratie naar Nederland zijn gekomen’ (ibidem).³ Recenter introduceerde destijds minister voor Wonen, Wijken en Integratie Eberhard van der Laan⁴ in zijn visiebrief op integratie (Minister voor Wonen, Wijken en Integratie 2009) de term ‘nieuwe Nederlander’ ter vervanging van de term ‘allochtoon’, die lijkt te zijn overgenomen uit de integratienota van het partijbestuur van de PvdA (Partijbestuur van de PvdA 2009). In het NOS-journaal van 17 november 2009 legde hij uit dat die term ‘in één opzicht beter [is] dan de definitie autochtoon-allochtoon die blijft maar aandacht vragen voor: Waar kwam iemand ook alweer vandaan?, dat is de kern van die definitie en wij zeggen: Nou, dat maakt nou even niet uit, je bent hier je mag meedoen en je moet ook meedoen’ (NOS-journaal 17 november 2009).

De voorstellen tot herziening van de beleidstermen geven aan hoe beladen het inmiddels in het alledaagse leven ingeburgerde begrippenpaar allochtoon en autochtoon is (zie het interviewfragment in de opening, waarin geïnterviewde Hellen Felter reageert op een vraag van Tweede Kamerlid voor GroenLinks, Ineke van Gent, tijdens de openbare hoorzitting in het onderzoek naar het integratiebeleid).⁵ Hoewel de termen allochtoon en autochtoon neutraal lijken door het toewijzingscriterium van het geboorteland van iemands ouders, zijn de gevolgen van het gebruik van dit begrippenpaar dat niet.⁶ Ten eerste houdt de terminologie inherent een polarisatie van twee groepen inwoners in, en ten tweede zien we dat allochtoon, een term die bij het in gebruik nemen wetenschappelijk was, een pejoratief karakter heeft gekregen. Door de uitsluitende werking van de beleidstermen staan zij op gespannen voet met het beleidsdoel van integratie, waarbij sociale cohesie wordt nagestreefd.⁷ Het problematische van terminologie in het integratievraagstuk, en met name het probleem van uitsluiting, is al vaker benadrukt (zie ook Ghorashi 2006; Groenendijk 2007; Köbben 1986, over de term etnische minderheden; Jacobs en Rea 2006; Rath 1991; Schinkel 2007; De Zwart en Popelaars 2004).

In dit artikel zullen wij aan de hand van een taalanalyse van de begrippen autochtoon en allochtoon en van het onderscheid westerse en niet-westerse allochtoon de definiërende rol die 'herkomst' speelt laten zien en tonen we aan dat 'herkomst' een hiërarchisch onderscheid tussen groepen inwoners creëert dat inherent tot uitsluiting leidt. Ons uitgangspunt is dat taal bepalend is voor de manier waarop we over zaken denken en hoe we handelen. In die zin is woordkeuze onderdeel van het *framen* van een beleidsvraagstuk. We volgen hierbij de inzichten van Schön en Rein (1994), die menen dat hardnekkige beleidsvraagstukken zoals immigratie en integratie niet zozeer om beleidsanalytische aandacht vragen door het bestuderen van implementatiefouten of het evalueren van gefaald beleid, maar om een analyse van de probleemdefinitie van een beleidsvraagstuk.⁸ Deze bijdrage begint met een uiteenzetting van onze theoretische benadering ten aanzien van metafoor- en categorieanalyse. Vervolgens zullen we de termen allochtoon en autochtoon bespreken in de historische context waarin ze hun intrede deden in het Nederlandse beleidsdiscours, waarna we in een metafooranalyse de etymologie van de termen bespreken. Aan de hand van de onderverdeling van de term allochtoon in een westerse en niet-westerse variant gaat de analyse daarna over in een analyse van de termen als categorieën in een bredere taxonomie. Vervolgens laten we zien dat de conceptuele wortels van plaats of land ook terug te vinden zijn in het achttiende-eeuwse wetenschappelijke denken over 'ras', waarbij geboorteplaats eveneens de toewijzing van specifieke kenmerken inhield. Beide analyses vertrekken vanuit interpretatieve beleidsanalyse en ontleen ook hun methodologie aan deze subdiscipline (Yanow 2000; zie ook Fischer 2003, Hajer en Wagenaar 2003). De theoretische benadering is ingegeven door sociaalconstructionistische ideeën uit het veld van studies van ras en etniciteit (bijvoorbeeld Captain en Ghorashi 2001; Ghorashi 2006; Haney López 1996; Yanow 1996, 2003). Het belang van deze analyse voor beleid ligt in het idee dat volgens de 'conceptuele metafoorthorie' de kiem voor actie ligt bij de bronbetekenissen van metaforische termen, die via het metaforisch proces het beleidsdiscours en alledaagse praktijken binnentreden en vormen.

Metafoor- en categorieanalyse

De vraag of metaforen slechts decoratie zijn van niet-metaforische taal of een integraal onderdeel van taal waarmee wij bepalen hoe wij de wereld kennen, leren en potentieel handelen, vormt een centraal onderscheid in benaderingen van de studie van metaforen. De laatstgenoemde benadering vertegenwoordigt het perspectief van de cognitieve linguïstiek en conceptuele metafoorthorie, waarin het uitgangspunt is dat metaforen onze perceptie en het begrijpen vormen (Lakoff en Johnson 1980; zie ook Schön 1979). Cruciaal is dat wordt verondersteld dat op basis van deze percepties en manieren van begrijpen wordt gehandeld. Lakoff en Johnson (1980, 1987, 79) redeneren dat een metafoor 'geen ongevaarlijke oefening in benoemen' is, maar dat een 'metafoor een rol speelt in de constructie van de realiteit'. Vanuit dit idee gebruiken wij, ook al zijn wij ons er niet van bewust, volop metaforen in ons alledaagse taalgebruik.

Analytisch gezien zijn metaforen, in het bijzonder in een op handelen gerichte context zoals in beleid en organisaties, zowel ‘modellen van’ voorafgaande gedachten of kijkwijzen als ‘modellen voor’ daaropvolgende actie (Yanow 1992, 2008). Metaforen dragen betekenissen over van hun taalkundige bronnen naar een doel (‘target’), wat de kijkwijze ten aanzien van die ‘target’ bepaalt. Een analyse richt zich dan niet alleen op wat de taalkundige bronnen in de betekenisgeving faciliteren, maar ook wat de bepaalde kijkwijze daarmee uitsluit. Metafooranalyse gericht op beleid en organisaties identificeert achtereenvolgens de metaforische bron(nen), de ‘target’ van die bron, welke metaforische betekenissen uit de metaforische bron relevant zijn voor het doel en welke implicaties deze betekenissen voor het doel hebben (Yanow 2000).

Maar wat gebeurt er met een metafoor wanneer de expliciete metaforische herkomst voor de hedendaagse gebruikers verloren is gegaan? De conceptuele metafoorthorie maakt een onderscheid tussen gevallen waarin de herkomst werkelijk verdwenen is en gevallen waarin de bron-domeinstructuur en -terminologie nog levend en actief zijn, waardoor de metafoor conceptueel (van het bronbeeld tot het toegepaste beeld) en taalkundig (van de bron-domeinterminologie naar de doel-domeinterminologie) in kaart gebracht kan worden. Lakoff (1987) noemt een dergelijke verschijningsvorm een ‘conventionele metafoor’. De vraag is dan niet zozeer of mensen zich ervan bewust zijn dat zij een metafoor gebruiken, maar veel eerder of het gedachtegoed en de handelingen van de spreker ingegeven zijn door de bronbetekenissen. Het Nederlandse discours rond integratie vormt een interessante casus om te exploreren of een dergelijke analyse kan stellen dat deze bronbetekenissen levend en van kracht zijn wanneer ze nog achterhaalbaar zijn.

Daar waar metafooranalyse de bronbetekenissen nagaat van termen die geleend worden uit een context voor een andere context, onderzoekt categorieanalyse de verzamelingen van termen binnen een taxonomie en analyseert ze de logica die ingebed is in de structuur van overeenkomsten en verschillen. Een centrale vraag hier is op basis waarvan termen hetzelfde of verschillend worden geacht (Yanow 2000, 2003; zie ook Bowker en Star 1999, Lakoff 1990). Uitgangspunt bij dergelijke analyse is dat deze taxonomieën geen natuurlijke indeling van de (sociale of fysieke) wereld weergeven, maar dat ze gecreëerd zijn op specifieke momenten in de tijd en toegeschreven worden aan de wereld om betekenis te kunnen geven en om te ordenen. Categorieanalyse kijkt dan naar welke elementen in de ordening naar voren worden gehaald en welke worden afgeschermd. Binnen demografisch overheidsbeleid is categoriseren voor bijvoorbeeld bevolkingsstatistiek of doelgroepenbeleid gebaseerd op een benadering van *slotting* in plaats van een prototypenbenadering, waar men werkt met een normaalcurve (zie Bowker en Star 1999; Yanow 2003, 12-13; dit laatste wordt ook wel ‘vage verzameling’ genoemd, naar Ragin 2000). Bij *slotting* hoort het schema van categorieën voor ieder element in de verzameling een plaats te hebben en passen personen (of objecten) slechts in één categorie. Dit systeem is te vergelijken met postvakjes in een postkamer waar geadresseerde brieven één juiste plaats hebben. Als een brief in meer dan één postvakje geplaatst kan worden, wordt dit gezien als een categorievergingssing of -fout. Het aan het licht komen van een dergelijke fout betekent over het algemeen

dat de verzameling categorieën niet meer overeenkomt met de ervaren werkelijkheid. De introductie van de mogelijkheid om meerdere categorieën aan te duiden als antwoord op de vraag over 'ras' in de Amerikaanse volkstelling van 2000 maakte het mogelijk om de bruikbaarheid van dit schema ter discussie te stellen (Yanow 2003).

Beleidsgerichte categorieën ontwikkelen zich van relatief waardevrije beschrijvende categorieën tot meer waardegeladen categorieën met geïmpliceerde betekenissen en hun *slotting*-kenmerken veranderen in een prototypemodel, waarbij het prototype in toenemende mate een compilatie en uitdrukking is van stereotypische kenmerken. Iemand behoort tot een categorie in de mate waarin men meer overeenkomt met de kenmerken van de geïdealiseerde norm in het midden van de normaalverdeling. Degenen die verder van dat ideaal verwijderd zijn, kunnen gemakkelijker de grenzen van de categorie overgaan naar een nabijgelegen categorie. Deze conditie creëert vaagheid van de verzameling en maakt 'oversteken' (*passing*) mogelijk, een term die in de VS gebruikt wordt om 'gemengde' (*mixed*) personen aan te duiden die bijvoorbeeld van de categorie 'zwart' naar 'blank' oversteken, met als gevolg de logische en logistieke problemen voor een op *slotting* geënte taxonomie (Yanow 2003).⁹

Een laatste element van taalpraktijken dat van belang is voor onze studie is het verschil tussen *marked* en *unmarked* termen. Een *unmarked* term verwijst naar een 'normale' of gangbare toestand; 'dokter' of 'professor' zijn twee voorbeelden. Een *marked* term, zoals 'Surinaamse dokter' of 'vrouwelijke professor', voegt een beschrijvend element toe dat de persoon omschrijft als verschillend van de norm, niet gebruikelijk, niet verwacht. Deze omschrijving wordt vervolgens vaak beschouwd als niet-normaal of minder normaal dan de *unmarked* toestand. Taxonomieën die zijn gebaseerd op de dichotomiserende logica van 'A' en 'niet-A', benoemen deze generieke en specifieke karakteristieken (zoals de categorieën van 'ras'/'ethniciteit' uit de VS) vaak niet expliciet, terwijl *marked/unmarked* begrippenparen hun verschillen openlijker benoemen. Echter, om de onderscheidende logica van deze laatste begrippenparen te identificeren is soms meer analyse nodig.

Allochtoon en autochtoon als beleidstaal

De intrede van het begrip allochtoon in het beleidsdiscours wordt vaak verbonden aan het rapport dat onder leiding van socioloog Hilda Verwey-Jonker en in opdracht van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (tegenwoordig VWS) in 1971 werd gepubliceerd en dat een overzicht biedt over de verschillende groepen die zich na 1945 in Nederland hadden gevestigd (Geschiere 2009; Groenendijk 2007; Rath 1991; Scholten 2007; Van Amersfoort 1983). In deze periode begint er in Nederland langzaam onderzoek op gang te komen over de positie van migranten in Nederland (Scholten 2007). Het categorale beleid dat tot dan toe werd gevoerd, was dan ook gericht op sociale en economische integratie met 'behoud van identiteit' voor de tijd die zij in Nederland zouden doorbrengen (ibidem, 78). Een tekenend voorbeeld voor dit idee is

dat Verwey-Jonker door de overheid werd gevraagd de oorspronkelijke titel van het rapport 'Migranten in Nederland' te wijzigen, omdat de overheid destijds niet gezien wilde worden als immigrantensamenleving en wilde benadrukken dat de zogeheten gastarbeiders, die sinds de jaren zestig naar Nederland kwamen, tijdelijke arbeidskrachten waren (Tweede Kamer 1969-1970, 9; zie ook Rath 1991; Scholten 2007; Van Amersfoort 1983). Het rapport werd omgedoopt tot 'Allochtonen in Nederland'.

Volgens de geograaf Hans van Amersfoort (2008), een van de auteurs van het rapport, verving het onderzoeksteam migrant door allochtoon, een term die in de algemene fysische geografie gebruikt werd om sedimenten te beschrijven en door Nederlandse sociaal geografen in die tijd bij het beschrijven van forensisch gedrag van mensen tussen stedelijke en landelijke gebieden. Maar Verwey-Jonker had de begrippen allochtoon en autochtoon al in de jaren vijftig gebruikt in haar werk over de werkgelegenheid en sociale relaties in het zuiden van Nederland. In een publicatie uit 1953 schrijft Verwey-Jonker over de religieuze verschillen tussen de katholieke Brabanders, die ze 'auchtchtone bevolking' noemt, en de protestanten van boven de rivieren die ze als 'immigranten' aanduidt (Verwey-Jonker 1953). Een tiental jaar later noemt ze ook het woord 'allochtoon' in een bespreking van de sociale positie van protestante migranten in het katholieke zuiden (Verwey-Jonker 1962).¹⁰

Ook het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), dat de overheid bevolkingsstatistieken leverde, gebruikte de termen in de context van binnenlands forensenverkeer in publicaties over de woningtelling van 1956 en de volkstelling van 1960 en 1971. Van der Windt (1978, 64) publiceerde op basis van data uit de volkstelling van 1971 over de allochtone forens, iemand die niet geboren is noch werkt in de verblijfplaats, en autochtone forens, iemand die woont op de plek waar hij/zij is geboren maar niet werkt.

Hoewel naast het begrip allochtoon door de overheid ook andere termen gebruikt zijn, zoals etnische minderheden, culturele minderheden en migranten, wordt in het publieke debat met name de term allochtoon populair. Een snelle zoekactie in de digitale archieven van de dagbladen *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant* en *De Telegraaf* laat zien dat het aantal krantenartikelen dat het woord 'allochtonen' bevat vanaf 2000 veel groter is (gezocht tussen 1995 en 2007 op de website LexisNexis op 7 oktober 2008). Ook in statistische onderzoeken naar allerlei maatschappelijke vraagstukken wordt het begrippenpaar veel gebruikt.

Het CBS creëert nationale data naar 'herkomstgroepering' aan de hand van het criterium geboorteland uit de bevolkingsregisters van de gemeentelijke basisadministratie. Het begrip allochtoon werd sinds de jaren tachtig door het CBS gebruikt om personen aan te duiden die niet in Nederland waren geboren. Tot 1999 waren er minstens twee definities in zwang. In de ene definitie werd iemand allochtoon genoemd wanneer de persoon zelf én één ouder in het buitenland geboren waren of wanneer beide ouders in het buitenland waren geboren. In de andere definitie was iemand allochtoon wanneer de persoon of ten minste een ouder in het buitenland was geboren (Keij 2000). In 1999 creëert het CBS een standaarddefinitie, die door de overheid wordt overgenomen. Volgens deze definitie is iemand allochtoon wanneer ten minste een van zijn/haar ouders in het

Tabel 1. *Categorisering van 'etnische achtergrond', Verenigd Koninkrijk*

Blank	Blank-Brits	Blank-Iers	Blank-Schots		Andere blanke achtergrond
Zwart of zwart-Brits	Zwart of zwart-Brits-Caribisch	Zwart of zwart-Brits-Afrikaans			Andere zwarte achtergrond
Aziatisch of Aziatisch-Brits	Aziatisch of Brits-Indiaas	Aziatisch of Brits-Pakistaans	Aziatisch of Aziatisch Brits-Bengaals	Chinees	Andere Aziatische achtergrond
Gemengde achtergrond					
Andere etnische achtergrond					

Bron van de termen: 'Agreement for tutors, demonstrators, and external examiners', University of Edinburgh, p. 1. De tabel is gemaakt met de termen zoals ze in het formulier voorkomen (vertaling MvdH/DY).

buitenland is geboren (Keij 2000). Iemand wordt een eerstegeneratieallochtoon genoemd als de persoon zelf in het buitenland is geboren en ten minste één in het buitenland geboren ouder heeft. Een tweedegeneratieallochtoon is vervolgens een persoon die zelf in Nederland is geboren en ten minste één ouder heeft die in het buitenland is geboren (Keij 2000). Bij de toewijzing kijkt het CBS eerst naar het geboorteland van de moeder; wanneer haar geboorteland Nederland is, wordt het geboorteland van de vader in ogenschouw genomen. In statistische publicaties wordt onder de algemene term allochtonen vaak een lijst met zogenoemde 'herkomstlanden' gepresenteerd. Verder wordt in de standaarddefinitie onderscheid gemaakt tussen 'westerse' en 'niet-westerse allochtoon', wat we verderop zullen bespreken. Het CBS onderzocht ook de mogelijkheden om de 'derde generatie niet-westerse allochtoon' in beeld te krijgen (Alders en Keij 2001). Hoewel dit tot op heden geen officieel beleid is, verschijnen er regelmatig onderzoeken die inzicht willen geven in deze groep, die volgens de huidige definitie van het CBS als 'autochtoon' wordt beschouwd. Daarnaast worden ook terugkerende prognosestudies gemaakt over de 'verwachte allochtone bevolking in de toekomst' (zie bijvoorbeeld Alders en Keij 2001).

In de Nederlandse situatie bestaat er dus een verzameling termen die personen met een migratieachtergrond groepeerd en categoriseert aan de hand van plaats van 'herkomst' (eigen geboorteplaats en geboorteplaats van de ouders). Veel staten gebruiken een dergelijk middel om de bevolking te categoriseren. Zo hanteert het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld sinds 1991 een verzameling termen gebaseerd op huidskleur en op plaats van herkomst (nationaliteit of continent). Binnen de categorie 'blank' wordt onderscheid gemaakt naar 'nationaliteit' (Brits, Iers, Schots), terwijl binnen de categorie 'zwart' naar regio of continent (Brits-Caribisch, Brits-Afrikaans) en in het geval van Azië naar natiestaat (Brits-Indisch, Brits-Pakistaans, Brits-Bengaals, Brits-Chinees) wordt onderscheiden (zie tabel 1; zie ook Ringelheim en De Schutter 2007).¹¹

Deze combinaties kunnen ook worden gezien als 'etnische categorieën'. In de Verenigde Staten gelden sinds 1977 federaal ingestelde termen die op een vergelijkbare manier gecategoriseerd zijn aan de hand van het kenmerk 'plaats'. Herkomst wordt hier gegroepeerd per continent, dat wil zeggen dat men de volgende categorieën onderscheidt: Afrikaans-Amerikaans, Aziatisch-Amerikaans, Europees-Amerikaans, Latijns-Amerikaans en 'inheemse Amerikaan' (*native American*).

Wat opmerkelijk is in het geval van Nederland, is dat er termen voor worden gebruikt die op zich niet verwijzen naar de geboorteplaats of huidskleur: naar welke plaats van 'herkomst' verwijst allochtoon of autochtoon? Om hier een antwoord op te vinden gaan we terug naar de etymologie en zullen we de definiërende principes nagaan die binnen de categoriestructuur van de taxonomie in metaforische zin werkzaam zijn.

Allochtoon en autochtoon ontleed als metafoor en categorie

Het woord allochtoon, is voor vele onderzoekers, onder wie statistici, een neutrale benaming (zoals voor Verwey-Jonker en haar team en zoals wij in een interview op 21 november 2008 met onderzoekers van een gemeentelijke onderzoeksdienst te horen kregen). Het woord is afgeleid van het Griekse *allos*, dat een andere betekent, en *chthōn*, dat staat voor aarde of land (Van Dale 2000-2004, versie 1.4; Random House Unabridged Dictionary 2006). Het zelfstandig naamwoord dateert uit ongeveer 1910-1915 en werd ontleend aan het Engelstalige bijvoeglijk naamwoord *allochthonous* (het Nederlandstalige bijvoeglijk naamwoord *allochtone*), dat werd gebruikt in de geologie om stenen, minerale afzettingen of andere elementen te omschrijven die 'niet gevormd zijn in de regio waar [ze] gevonden werden' (Random House Unabridged Dictionary 2006). Het woord autochtoon is ouder; volgens Van Dale dateert het uit 1832 en komt van het Griekse *autos* (dezelfde) en *chthōn* (land) (Van Dale 2000-2004, versie 1.4). Random House dateert het woord autochtoon nog verder terug, namelijk tot 1640-1650, met dezelfde afgeleiden. Volgens Random House is het woord gebruikt in de geologie voor zowel geologische formaties als personen in de betekenis van 'inheems' (*indigenous, aboriginal*). Het originele antoniem van *autochthonous* was *heterochthonous*, wat 'niet inheems' of 'uitheems' betekent en is niet meer in gebruik (Random House Unabridged Dictionary 2006).

Uitgaande van deze bronbetekenissen uit de geologie kunnen wij ons vanuit een metafooranalytisch perspectief afvragen welke geologische kenmerken in de termen allochtoon en autochtoon zijn ingebed. Zo zijn *allochtone* stenen bijvoorbeeld herkenbaar aan de hand van specifieke componenten die gevormd werden door de omstandigheden van aarde, water, lucht en zon van de omgeving waar de stenen zijn ontstaan. Dit betekent dat de oorsprong van *allochtone* stenen door de vinder getraceerd kan worden aan de hand van deze kenmerken, waar of wanneer deze ook gevonden zijn. Hun identiteit is essentialistisch, omdat deze verondersteld wordt onveranderlijk in tijd en plaats te zijn. *Allochtone* stenen zouden nooit verward worden met *autochtone* formaties.

Om te verklaren waarom het begrippenpaar ‘allochtoon-autochtoon’ onderverdeeld wordt in ‘westers’ en ‘niet-westers’ moeten we een andere dan metaforische verklaring gebruiken. ‘Bij de niet-westerse allochtonen wordt vaak onderscheid gemaakt naar de volgende herkomstlanden: Turkije, Marokko, Suriname en de Nederlandse Antillen/Aruba. Het zijn de belangrijkste doelgroepen van het minderhedenbeleid’ (Keij 2000, 24). Het onderscheid tussen de twee, plus het markeren van ‘niet-westers’ in het integratievraagstuk, is uitgangspunt voor een categorieanalyse. De termen van het CBS voor de taxonomie ‘westers’ en ‘niet-westers’ sommen wij als volgt op:

Tabel 2. *Toewijzing van categorieën op basis van geboorteplaats aan de hand van westers en niet-westers. De plaatsnamen zijn door ons overgenomen uit het CBS-document (Keij 2000, 24) en in deze tabel opgemaakt om de positionele structuur van de taxonomie te benadrukken.*

Westers	Niet-westers
Europa (maar niet Turkije)	Turkije
	Afrika
Noord-Amerika	Latijns-Amerika
Oceanië	
Japan	Azië
Indonesië/voormalig Nederlands-Indië	Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba

Een blik op een wereldkaart laat zien dat de landen die als ‘niet-westers’ worden beschouwd, geografisch gezien niet allemaal ten oosten van Nederland liggen: Marokko, Latijns-Amerika, de Nederlandse Antillen, Aruba en Suriname liggen allemaal ten westen van Nederland. Een aantal van de benoemde ‘westerse’ landen bevindt zich daarentegen niet ten westen van Nederland: Japan, Indonesië en verschillende delen van Europa liggen ten oosten van Nederland. Wat is de logica achter deze indeling van de wereld? En waarom wordt de term ‘niet-westers’ gebruikt in plaats van ‘oosters’?

Om de logica van een taxonomie vanuit een categorieanalytisch perspectief te begrijpen kijken wij ten eerste naar het standpunt (geografisch, geschiedkundig, politiek, et cetera.) van waaruit de taxonomie is opgebouwd. Beleidscategorieën die de overheid gebruikt voor sociaal beleid worden ontwikkeld vanuit een specifiek perspectief dat een bepaalde tijd en historische gebeurtenissen, zoals het buitenlands beleid van een staat of zijn militaire acties, weerspiegelt. Zo was ‘Koreans’ een categorie in de Amerikaanse volkstelling (1940) in de jaren rond de zogenoemde Koreaanse oorlog en werd deze in een volgende volkstelling (1950) weer verwijderd (Yanow 2003, 84). Ook is ‘blank’ in het registratieformulier van een Schotse universiteit onderverdeeld in Brits, Iers of Schots (en Wels niet) en worden niet-zwarte Franse, Nederlandse, Canadese, Australische en andere ‘blanke’ mensen in één verzamelcategorie ‘andere blanke achtergrond’ gestopt. In het geval van Nederland is het koloniale verleden in de taxonomie terug te vin-

den, al krijgen de voormalige koloniën en delen van het koninkrijk niet dezelfde behandeling. Zo worden personen van wie het eigen geboorteland of dat van de ouder(s) Indonesië of voormalig Nederlands-Indië (dat in 1949 soeverein werd) is, 'westers allochtoon' genoemd, en worden personen met als 'herkomstland' Suriname (dat in 1975 onafhankelijk werd) en de Nederlandse Antillen en Aruba (die tot op heden onderdeel zijn van het Koninkrijk der Nederlanden) als 'niet-westerse allochtoon' gedefinieerd.

Eenzelfde differentiatie vinden we terug bij de categorie 'gastarbeiders' en hun families die onderdeel waren van de doelgroep van het eerste minderhedenbeleid uit 1983. Personen met 'herkomstland' Turkije en Marokko zijn bijvoorbeeld 'niet-westerse allochtoon', terwijl personen met 'herkomstland' Spanje en Italië als 'westers allochtoon' worden gegroepeerd. (En misschien weerspiegelt de categorisering van Turkije als 'niet-westers' de debatten over hun EU-lidmaatschap.) Tegen de tijd dat de standaarddefinitie van het CBS werd opgesteld, werden personen uit de laatstgenoemde 'herkomstlanden' al lang niet meer geproblematiseerd. 'Nieuwe' groepen zoals migranten uit Polen staan wel op de politieke agenda, maar vallen buiten de meest geproblematiseerde categorie 'niet-westerse allochtoon'.

De categorisering van de staten en continenten als westers en niet-westers wijst naar een indeling die het idee van het halfrond volgt. Maar dit zou zo vanzelfsprekend zijn dat we ons kunnen afvragen waarom de noord-zuidverdeling dan niet werd gehanteerd. Zo zien we ook dat bepaalde categorie-elementen gelijksoortig zijn, zoals in het registratieformulier uit het Verenigd Koninkrijk Engels, Schots en Iers naast Indiaas, Pakistaans en Bengalees geplaatst werd, maar Chinees een aparte categorie is. Deze onbalans in het gewicht dat leden binnen de taxonomie krijgen toebedeeld, roept vragen op over de logica van het schema. In het geval van het CBS zijn de categorie-elementen een mix van natiestaten (Turkije, Japan en Indonesië) en continenten (Europa, Afrika, Noord-Amerika, Latijns-Amerika, Oceanië en Azië). Volgens deze indeling behoort Turkije niet tot Europa, maar het land wordt ook niet verbonden aan een ander continent. Japan en Indonesië worden beide als 'westers' gecategoriseerd, terwijl het continent Azië tot de categorie 'niet-westers' wordt gerekend. Dit suggereert dat de logica van de taxonomie niet geografisch van aard is.

Het CBS beargumenteert het onderscheid tussen 'westers' en 'niet-westers' aan de hand van de sociaaleconomische en culturele positie van 'allochtonen': 'Als een groep in sociaal-economisch of cultureel opzicht *sterk op de Nederlandse bevolking lijkt*, wordt deze groep tot westerse allochtonen gerekend' (Keij 2000, 24; onze cursivering). In die zin fungeert 'westers' als de normale situatie ofwel de *unmarked* categorie en wordt 'niet-westers' gemarkeerd als verschillend in termen van afwijkend of niet-normaal, de *marked* categorie. Personen uit Indonesië of voormalig Nederlands-Indië krijgen vervolgens een bijzondere status en worden beschouwd als 'westerse allochtonen' omdat 'veel van hen' 'van Nederlandse afkomst zijn' (ibidem). Wat 'sterk lijken op de Nederlandse bevolking' en 'Nederlandse afkomst' inhoudt, wordt niet nader gespecificeerd, maar volgens de logica van de definitie zijn deze personen 'allochtonen' omdat zijzelf of ten minste een van hun ouders in het buitenland zijn geboren; en verder zijn ze 'westerse alloch-

Tabel 3. *Het dominante sap in combinatie met zijn element bepaalde het gedrag dat een persoon karakteriseerde, volgens de oude theorie*

Element [gekoppeld aan een specifiek land, geografie]	+ Lichaamssap = Gedrag/Karakter	
Aarde	Zwarte gal	Melancholie
Lucht	Bloed	Edelheid, strijdbaarheid, dapperheid
Vuur	Gele gal	Opvliegend, prikkelbaar
Water	Slijm	Passiviteit

tonen' omdat hun landen van herkomst en culturen 'sterk' vergelijkbaar zijn met Nederland en die van de 'Nederlandse bevolking'. Echter, in het geval van mensen uit voormalig Nederlands-Indië is de relatie tussen 'van Nederlandse afkomst' en huidskleur vrij expliciet: veel 'repatrianten' waren 'blank'.

De *unmarked* 'normalisering' van de laatste set van kenmerken onthult daarmee een hiërarchie in het categoriseringsschema. Schinkel illustreert deze 'normalisering' door de observatie dat in (survey)onderzoek naar 'integratie' geen meting wordt gedaan van de normcategorie 'autochtoon', wat impliceert dat er bij deze groep 'a priori geen [integratie]problematiek' (2007, 169, voetnoot 112) zou spelen. Op die manier, voegt Schinkel toe, dienen 'autochtonen' als referentiepunt voor 'allochtonen' (ibidem).¹² De nadruk op plaats (*chthōn*) in het begrippenpaar en het idee dat ze verwijzen naar werkelijke herkomst, maken het zinvol om een vergelijking te maken met een ander begrip, waarin plaats ook centraal staat: 'ras'.

De relatie tussen geboorteplaats en ras

Volgens de oude Grieken, waaronder Hippocrates (460-377 v.Chr.), bestond de materiële wereld uit vier elementen, aarde, lucht, water en vuur (zie Greenwood 1984). Deze elementen correspondeerden met de lichaamssappen zwart gal, bloed, geel gal en slijm. Volgens deze leer werd het karakter van de vier elementen bepaald door de geboorteplaats of het geboorteland van een individu. Het menselijk gedrag werd gevormd door het overheersende sap in het lichaam van het individu. Het evenwicht werd dus beïnvloed door twee geboortekennmerken: de genealogie (biologisch) en de omgeving (geografisch). De combinatie van de elementen, sappen en het karakter/gedrag zijn samengebracht in tabel 3.

Aan het begin van de achttiende eeuw werden deze ideeën in Noord-Europa gekoppeld aan normatief-religieuze houdingen over ras. Deze houdingen verenigden zich met de ideeën van *the Great Chain of Being*. Het normatieve karakter van raciale ideeën werd in de negentiende eeuw verder uitgewerkt in een zich ontwikkelende antropologie, statistiek en eugenetica.

Volgens Marselis (2008) expliciteerde de Zweedse taxonoom Linnaeus deze link in 1758 (in de tiende editie van *Systema Naturae*, waarvan de eerste druk in het Nederlands in 1735 verscheen). Nogmaals volgens Marselis, die het argument van

Tabel 4. *Het normatieve element van ‘ras’ toegevoegd, volgens de achttiende- en negentiende-eeuwse Noord-Europese (protestantse) theorieën*

Elementen	Lichaamssappen	Gedrag/Karakter	Kleur/Ras
Aarde	Zwarte gal	Melancholie	Zwart/negroïde
Lucht	Bloed	Edelheid, strijdbaarheid, dapperheid	Rood/indiaan
Vuur	Gele gal	Opvliegend, prikkelbaar	Geel/Mongools
Water	Slijm	Passiviteit	Blank/Kaukasiër

Allan Pred citeert, ‘is dit het moment in de geschiedenis waarop “wetenschappelijk racisme in geschrift in Zweden arriveert”, hoewel de term “ras” pas aan het eind van de achttiende eeuw in gebruik raakt’ (2008, 453). In andere delen van Europa zien we een parallel met deze Zweedse geschiedenis. Daarin werd gedrag/karakter verbonden met ‘raciale groepen’ die op basis van de perceptie van huidskleur werden onderscheiden (zie tabel 4).

Dit suggereert een expliciete link tussen geboorte, geografie en ‘identiteit’. In het geval van allochtoon en autochtoon wordt herkomst als geboorteland geoperationaliseerd. Die combinatie bindt de oude theorie van ‘ras’ met de etymologische achtergrond van land of aarde aan het begrippenpaar. De koppeling van geboorte, geografie en ‘identiteit’ komt nog sterker tot uiting wanneer we ons realiseren dat de begrippen van natie, naturalisatie en natuur (ofwel in de betekenis van ‘karakter’) alle dezelfde stam hebben: *nātus*, wat ‘geboren worden’ betekent (Middel-Engels, uit het Oud-Frans, uit het Latijn; American Heritage Dictionary 1975, 874-75).

In hedendaagse beleids categorieën zien we dergelijke aan ‘etnische groepen’ toegeschreven kenmerken terug. De koppeling van geboorte, plaats en identiteit in beleidstaal wordt gecombineerd met aan ‘etnische groepen’ toegeschreven stereotypen. In de begrippenparen allochtoon-autochtoon en westers-niet-westers verwordt geboorteplaats niet alleen tot surrogaat voor ‘etniciteit’ (zie Jacobs en Rea 2006), maar dient ze ook als vervanger voor ‘ras’ omdat ze oude ideeën over plaats en gedrag/karakter impliceert. Dit geldt misschien meer in geografische zin dan in genetische zin, maar de link tussen geografie en geboorte suggereert dat genen niet ver verwijderd zijn.¹³ De verschillen zijn niet zozeer geformuleerd in termen van ‘gekleurde’/‘zwarte’ of ‘blanke’/‘witte’ personen (let wel, men spreekt wel van ‘witte’ en ‘zwarte’ scholen en wijken), maar worden geformuleerd in termen van sociaaleconomische en culturele verschillen. (Zie bijvoorbeeld Roggeband en Verloo (2007) voor een discussie over het definiëren van het integratieprobleem in beleid en politiek als een sociaalculturele kloof tussen allochtonen en autochtonen.) Daar waar het raciale of discriminatoire denken in het dominante integratiediscours in Nederland wordt ontkend, is het benoemen van culturele verschillen wel legitiem (voor een analyse over stilzwijgen rondom het begrip ras en racisme in Europa, zie Lentin 2008). Dat wil zeggen dat cultuurverschillen worden gebruikt als verklaring voor het feit dat mensen uit landen die tot beleidsprobleem zijn verworden, niet-westerse allochtonen worden genoemd, waarbij geboorteland gekoppeld wordt aan gedrag/karakter.

Essentialistische categorie en onverenigbaar met integratie

Allochtoon en autochtoon zijn door de overheid toegewezen en in beleid gebruikte termen die de samenleving indelen in twee groepen op basis van het toewijzingscriterium geboorteland. Deze termen en de daarbij behorende taxonomie van westers en niet-westers dienen de doelgroep van het integratiebeleid te definiëren en hoewel allochtoon geen juridische categorie is, wordt deze wel toegepast in wet- en regelgeving (Groenendijk 2007). Opvallend is dat de toegeschreven identiteit onveranderlijk is. In tegenstelling tot de juridische indeling van Nederlander en buitenlander/'niet-Nederlander' op basis van staatsburgerschap, waarbij een 'niet-Nederlander' tot Nederlander genaturaliseerd kan worden, kan een allochtoon gedurende zijn of haar leven niet transformeren tot autochtoon.

Vanuit een conceptueel oogpunt betekent de symbiotische relatie tussen de begrippen dat iemand die in Nederland een allochtoon genoemd wordt, elders autochtoon zou moeten zijn.¹⁴ Doordat de herkomst van een persoon altijd bekend is, zouden allochtonen letterlijk of figuurlijk altijd terug moeten kunnen keren naar waar ze vandaan komen. Volgens deze denkwijze is repatriëring de enige manier voor een allochtoon om autochtoon te worden, zoals in het geval van Indische Nederlanders die na de onafhankelijkheid van Indonesië naar Nederland kwamen. Het idee dat allochtonen terug moeten kunnen gaan naar waar ze 'oorspronkelijk' vandaan kwamen, klinkt ook door in de oude term 'gastarbeiders', van wie verwacht werd dat zij altijd gast zouden blijven en in die zin zouden terugkeren naar hun patria. De logica van terugkeren wordt ook gebruikt door de Partij voor de Vrijheid in haar beleidsvoorstel om criminele Marokkaans-Nederlandse jongeren te 'denaturaliseren en terug te sturen naar Marokko' (Tweede Kamer 2008-2009, 359). Waarschijnlijk kennen weinig mensen de geologische oorsprong van de begrippen, maar voorgaande metafooranalyse toont dat de bron-domeinstructuur nog levend is en de conceptuele en taalkundige functie van allochtoon en autochtoon nog achterhaalbaar is.

Zowel in de beleidspraktijk als het publieke debat wordt met het begrip allochtoon vooral naar het 'niet-westerse' deel van de categorie verwezen. Dit deel van de taxonomie wordt geproblematiseerd als 'niet' of 'nog niet geïntegreerd' en is als gevolg daarvan doelgroep van het huidige integratiebeleid. Volgens het CBS (zie Keij 2000) zouden personen die zelf of wier ouder(s) in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk et cetera zijn geboren, op sociaaleconomisch en sociaalcultureel vlak lijken op 'de Nederlandse bevolking'. Deze westerse allochtonen maken geen deel uit van het integratiebeleid. Deze indeling van geboortelands in westers en niet-westers op basis van sociaaleconomische en sociaalculturele gelijkheid aan Nederland houdt een koppeling van de geboorte, plaats en identiteit in – net als in het oude raciale denken – die niet alleen leidt tot homogenisering, maar ook stereotypering in de hand werkt. De werking van de begrippen wordt kracht bijgezet door een wetenschappelijk aura¹⁵ dat de schijn van objectiviteit ophoudt. Hierdoor lijken de concepten allochtoon en autochtoon en de daarbij behorende taxonomie natuurlijk, tijdloos en universeel en lijkt de classificatie op basis van geboorteland een product van wetenschappelijk onderzoek.

Hoe duiden wij de voorgestelde wijzigingen van de beleidscategorieën? Ten eerste, de uitleg van de voormalige ministers Vogelaar en Van der Laan suggereert de termen als identiteiten te zien, waarbij allochtoon verbonden wordt met uitsluiting. Zo impliceerde Vogelaar (Tweede Kamer 2007-2008a, voetnoot 3) in haar uitleg dat allochtoon niet-Nederlander zijn inhoudt, iets wat zij ongewenst vond, en betoogde Van der Laan de nadruk op herkomst te vermijden, omdat 'de term nieuwe Nederlander de blik [richt] op de toekomst en het erbij horen, terwijl de term allochtoon op het verleden is gericht (de herkomst) en door velen wordt ervaren als een negatieve boodschap van "buitengesloten worden"' (Minister voor Wonen, Wijken en Integratie 2009, voetnoot 1).

Hoewel de overheid in de gemeenschappelijke integratieagenda uit 2008 de voorkeur zegt te geven aan het gebruik van *hyphenated* identiteiten boven de term allochtoon, is het opmerkelijk dat de verzamelterm migranten opnieuw wordt geïntroduceerd voor groepen die ooit naar Nederland gemigreerd zijn. Daarnaast blijft binnen die verzamelterm het onderscheid tussen 'westers' en 'niet-westers' gehandhaafd. Ook lijkt het gebruik van de *hyphenated* identiteiten alleen te worden gebruikt voor het zogeheten niet-westerse deel van de groep die voorheen als allochtonen werd aangeduid. Dit geeft aan dat het lijkt te gaan om een cosmetische verandering en geen radicale breuk met het discours over integratie, waarbij voornamelijk het 'allochtone deel' van de bevolking wordt geproblematiseerd. *Hyphenated* en het essentialistische *chthōn* kunnen nooit met elkaar in overeenstemming worden gebracht. Het is de vraag of de termen oude en nieuwe Nederlander de negatieve connotatie van zich af kunnen schudden. Het voorstel om de termen allochtoon en autochtoon niet meer te gebruiken betekent nog geen einde van de dichotomie en het huidige discours van elkaar uitsluitende identiteiten.

De constatering van politici dat allochtoon een negatieve betekenis zou hebben en een tegenstelling creëert is niet nieuw (zie bijvoorbeeld vraag 183 in Tweede Kamer 2002-2003, 164; Tweede Kamer 2004-2005; Tweede Kamer 2007-2008c). Wat deze analyse verklaart is hoe, wanneer en waarom een negatieve lading in de term geslopen is. Dit brengt ons tot de conclusie dat er een spanning bestaat tussen het beleidsdoel om allochtonen te integreren in de Nederlandse samenleving en de uitsluitende werking van de termen die in het beleidsdiscours worden gebruikt. Beide discoursen zijn onverenigbaar. Het beleidsprobleem is hardnekkig omdat het gecentreerd is rond andersheid op een manier die in het huidige integratiebeleid alleen te beslechten is door het bereiken van gemeenschappelijkheid. *Hyphenated* identiteiten omvatten daarentegen, althans in theorie, zowel andersheid als gemeenschappelijkheid. Nogmaals, past deze verandering van de terminologie in het huidige integratiediscours dat andersheid juist benadrukt, problematiseert en buiten de maatschappij plaatst (zie ook Schinkel 2007)? Waarom zouden bepaalde inwoners van Nederland gegroepeerd moeten worden in een aparte, collectieve categorie? Als wij het uitgangspunt van cognitieve linguïstiek volgen dat taal zowel percepties als handelen vormgeeft, zou deze verandering tot een koerswijziging kunnen leiden. Vanuit dit perspectief zou de verwijdering van het begrip 'allochtoon' maar ook de kwalificatie 'niet-geïntegreerd', die als *marked* categorie verwijzen naar uitsluiting, aanleiding kunnen geven tot een meer inclusieve kijkwijze en handelingspraktijk.

Met deze analyse willen wij ons niet tegen het gebruik van categorieën uitspreken. We onderkennen dat categoriseren menselijk is (Bowker en Star 1999, 1) en in het geval van beleid maken noodzakelijk. Het belang van dit artikel ligt met name in het aantonen van de implicaties van het gebruik ervan. De categorieën allochtoon en autochtoon worden gereïficeerd en voor het *marked* deel van de categorisering betekent dit een problematisering van een groep aan de hand van veronderstelde cultuurverschillen ten opzichte van de normcategorie. Deze logica wordt vervolgens de basis voor beleidsacties waardoor verschillen worden gereproduceerd. Een alternatief voor het altijd en overal categoriseren op basis van 'herkomst' is het gebruik van categorieën die specifiek voor een bepaald beleidsprobleem zijn gemaakt (bijvoorbeeld onderwijsachterstanden of werkloosheid) en het inbouwen van een herzieningsmoment waarbij na een bepaalde tijd wordt gekeken of de gehanteerde categorieën nog steeds werken bij het verbeteren van de situatie (een gebruik dat in de Engelstalige beleidsvorming een *sunset clause* wordt genoemd). Op die manier ontstaat er bij het bepalen van wat het beleidsprobleem inhoudt en welk voorstel tot oplossing daarvoor wordt gedaan ruimte om tot een diagnose te komen waarin de focus op 'herkomst' en 'cultuurverschillen' niet per se leidend is.

Noten

- 1 Deze integratieagenda bouwt voort op de nota 'Zorg dat je erbij hoort!' (Tweede Kamer 2007-2008a).
- 2 Deze terminologie lijkt overgenomen uit de Verenigde Staten, waar deze bekend staat als *hyphenation*. *Hyphenated* identiteiten, zoals Italiaans-Amerikaans, koppelen nationale identiteit met de migrantenachtergrond. Een zogenoemde *hyphenated* Amerikaan werd tot ver in de jaren tachtig van de vorige eeuw als negatief gezien. De terminologie kwam in gebruik aan het begin van de twintigste eeuw. Zowel Theodore Roosevelt als Woodrow Wilson, de eerste na zijn presidentschap en de tweede als president, lieten zich negatief uit over *hyphenation* en beschouwden *hyphenated* Amerikanen als minder dan zogenoemde 'volledige' of 'echte' Amerikanen (Roosevelt bars the *hyphenated* 1915, Wilson 1919). Voor een discussie over de huidige implicaties van *hyphenation* zie Yanow (2003, 186-196).
- 3 Gemeenten worden door de rijksoverheid vrijgelaten in het gebruik van termen (Tweede Kamer 2007-2008b).
- 4 Eberhard van der Laan volgde Ella Vogelaar als minister op na haar ontslag op 14 november 2008. Hij was minister tot op 20 februari 2010 het kabinet-Balkenende IV viel over de verlenging van een militaire missie in Uruzgan.
- 5 Elders gaan we systematischer en uitgebreider in op de argumenten van politici om bepaalde begrippen die verwijzen naar 'herkomst' wel of niet te gebruiken (Van der Haar, Van Hulst en Yanow 2009).
- 6 Allochtoon wordt ook in Vlaanderen gebruikt, waar het voor het eerst in 1989 in een beleidsdocument verscheen (Jacobs en Rea 2006; zie ook Ceuppens en Geschiere 2005). Een discours van 'autochtonie', waarbij *autochthone* (Franse spelling) verwijst naar een idee van oorspronkelijke bewoners en dat focust op vragen van 'authentici-

- teit', is terug te vinden in Democratische Republiek Congo, Ivoorkust en Kameroen (Ceuppens en Geschiere 2005; Geschiere 2009).
- 7 Zie Schinkels analyse over de beleidsterm integratie, die impliceert dat er een binnen en buiten de samenleving bestaat, waarbij niet-geïntegreerde allochtonen buiten de samenleving zouden staan en er pas deel van uitmaken op het moment dat zij geïntegreerd zijn (2007, 158).
 - 8 We benadrukken dat we in dit artikel geen frameanalyse of formele discoursanalyse zullen ondernemen.
 - 9 Zie De Beus en Van Doorn (1986) voor een overzicht van categorisering en de implicaties daarvan in verschillende beleidsdomeinen.
 - 10 Voor een uitgebreidere analyse van het geschiedenis van de term allochtoon in Nederland zie Yanow en Van der Haar 2011 (te verschijnen).
 - 11 De vraag over 'etnische' achtergrond werd in 1991 ingevoerd in de volkstelling van het Verenigd Koninkrijk; in de census van 2001 werd het onderscheid binnen de categorie 'blank' geïntroduceerd (Ringelheim en De Schutter 2007).
 - 12 Schinkel (2007, 175) noemt de term allochtoon (maar ook bijvoorbeeld niet-geïntegreerd) dan ook een buitencategorie ofwel een residueus- of afvalbegrip. Een term als allochtoon is volgens hem geconstrueerd vanuit een zogenoemde normatieve zelfbeschrijving die 'de samenleving' scheidt van 'allochtonen' die blijkbaar (nog) niet tot deze groep behoren.
 - 13 Voor een kritische studie naar genetisch materiaal en fenotypen als classificatiemiddel zie M'charek (2000, 2008).
 - 14 We danken Conny Roggeband voor haar hulp om ons punt te verduidelijken.
 - 15 Dit punt werd opnieuw verhelderd naar aanleiding van het commentaar van Frank Hendriks tijdens een seminar op 22 september 2008. Zie ook Yanow (2003, 186).

Literatuur

- Alders, M. en I. Keij, 2001, 'Niet-westerse derde generatie, een eerste verkenning'. *Maandstatistiek bevolking*, 6: 16-19.
- Amersfoort, H. van, 1983, 'Migratie-onderzoek, overheidsfinanciering en beleid'. *Grafiet*, 4: 130-154.
- Amersfoort, H. van, 2008, gesprek (Center for Research on Nationalism, Ethnicity and Multiculturalism conferentie, University of Surrey, Engeland, 1 juli).
- Beus, J.W. de en J.A.A. van Doorn (red.), 1986, *De geconstrueerde samenleving. Vormen en gevolgen van classificerend beleid*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Bowker, G. C. en S.L. Star, 1999, *Sorting things out*. Cambridge: MIT Press.
- Captain, E. en H. Ghorashi, 2001, 'Tot behoud van mijn identiteit. Identiteitsvorming binnen de zmv-vrouwenbeweging'. In: M. Botman, N. Jouwe en G. Wekker (red.), *Caleidoscopische visies. De zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwenbeweging in Nederland*, Amsterdam: Koninklijk Instituut voor de Tropen, 153-185.
- Ceuppens, B. en P. Geschiere, 2005, 'Autochthony: Local or global? New modes in the struggle over citizenship and belonging in Africa and Europe'. *Annual Review of Anthropology*, 34: 385-407.
- Dale, van, 2000-2004, *Woordenboek der Nederlandse taal. Editie 1.4*. Utrecht: van Dale.
- Fischer, F., 2003, *Reframing public policy*. New York: Oxford University Press.

- Geschiere, P., 2009, *The perils of belonging: Autochthony, citizenship, and exclusion in Africa and Europe*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ghorashi, H., 2006, *Paradoxen van culturele erkenning. Management van Diversiteit in Nieuw Nederland*. Inaugurele rede, Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Greenwood, D., 1984, *The taming of evolution*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Groenendijk, K., 2007, 'Allochtonen of burgers: definitiemacht in debat en wetgeving over immigranten'. In: J. W. Duyvendak, G. Engbersen, M. Teeuwen en I. Verhoeven (red.), *Macht en verantwoordelijkheid: Essays voor Kees Schuyt*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 101-112.
- Haar, M. van der, M. van Hulst en D. Yanow, 2009, 'Allochthons, ethnic minorities, migrants... or hyphenated-Dutch: Naming and framing in integration policy'. Manuscript.
- Hajer, M.A. en H. Wagenaar (red.), 2003, *Deliberative policy analysis*. New York: Cambridge University Press.
- Haney López, I., 1996, *White by law: The legal construction of race*, New York: New York University Press.
- Jacobs, D. en A. Rea, 2006, 'Construction and import of ethnic categorisations: Allochthones in the Netherlands and Belgium'. EURODIV Working Paper. www.feem.it/Feem/Pub/Publications/EURODIVpapers/default.htm, geraadpleegd op 11 januari 2007.
- Keij, I., 2000, 'Standaarddefinitie allochtonen'. *Index*, 10 (november/december): 24-25.
- Köbben, A.J.F., 1986, "Etnische minderheden": de lusten en lasten van een term'. In: J.W. de Beus en J.A.A. van Doorn (red.), *De geconstrueerde samenleving. Vormen en gevolgen van classificerend beleid*, Amsterdam/Meppel: Boom, 155-165.
- Lakoff, G., 1987, 'The Death of Dead Metaphor'. *Metaphor and Symbol*, 2(2): 143-47.
- Lakoff, G., 1990, *Women, fire and dangerous things*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. en M. Johnson, 1980, *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. en M. Johnson, 1987, 'The metaphorical logic of rape'. *Metaphor and Symbol*, 2: 73-79.
- Lentin, A., 2008, 'Europe and the silence about race'. *European Journal of Social Theory*, 11: 487-503.
- Marselis, R., 2008, 'Descendants of slaves: The articulation of mixed racial ancestry in a Danish television documentary series'. *European Journal of Cultural Studies*, 11: 447-469.
- M'charek, A., 2000, 'Technology of population: Forensic DNA testing practices and the making of differences and similarities'. *Configurations*, 8: 121-158.
- M'charek, A., 2008, 'Silent witnesses, articulate collective: DNA evidence and the inference of visible traits'. *Bioethics*, 22 (9): 519-528.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie, 2009, *Integratiebrief*, 17 november 2009. www.vrom.nl/Docs/II%202009062327%20Integratiebrief1.pdf, geraadpleegd op 2 juli 2010.
- New York Times, 1915, *Roosevelt Bars the Hyphenated*. 13 oktober, 1, 5.
- NOS-journaal, 2009, uitzending 17 november 2009, 20.00 uur. www.nos.nl/nosjournaal/artikelen/2009/11/17/index_av.html, geraadpleegd op 18 november 2009.
- Partijbestuur van de PvdA, 2009, *Verdeeld verleden, gedeelde toekomst. Resolutie Integratie*. 14 maart, www.pvda.nl/binaries/content/assets/pvda/Publicaties/2009/03/PvdA_Partijbestuur_Verdeeld+verleden+gedeelde+toekomst.pdf, geraadpleegd op 18 november 2009.
- Ragin, C.C., 2000, *Fuzzy-set social science*. Chicago: University of Chicago Press.
- Random House Unabridged Dictionary, 2006, <http://dictionary.reference.com/>, geraadpleegd op 30 januari 2009.

- Rath, J., 1991, *Minorisering: de sociale constructie van 'etnische minderheden'*. Amsterdam: SUA.
- Ringelheim, J. en O. De Schutter, 2007, 'The processing of racial and ethnic data in anti-discrimination policies. Reconciling the promotion of equality with privacy rights'. Working paper Universit  Catholique de Louvain.
- Roggeband, C. en M. Verloo, 2007, 'Dutch women are liberated, migrant women are a problem: The evolution of policy frames in gender and migration in the Netherlands, 1995-2005'. *Social Policy & Administration*, 41 (3): 271-288.
- Schinkel, W., 2007, *Denken in een tijd van sociale hypochondrie. Aanzet tot een theorie voorbij de maatschappij*. Kampen: Klement.
- Scholten, P., 2007, *Constructing Immigrant Policies: Research-Policy Relations and Immigrant Integration in the Netherlands, 1970-2004*. Ph.D. dissertation, University of Twente. Enschede: Printpartners Ipskamp.
- Schön, D.A., 1973, *Beyond the stable state*. New York: Random House.
- Schön, D.A., 1979, 'Generative metaphor: A perspective on problem-setting in social policy'. In: A. Ortony (red.), *Metaphor and thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 254-283.
- Schön, D.A. en M. Rein, 1994, *Frame reflection: Toward the resolution of intractable policy controversies*. New York: Basic Books.
- Tweede Kamer, 1969-1970, *Nota Buitenlandse werknemers*, 10 504, nr. 1-3.
- Tweede Kamer, 2002-2003, *Verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden*, 28 600 VI, nr. 5.
- Tweede Kamer, 2003-2004, *Onderzoek integratiebeleid*, 28 689, nr. 10.
- Tweede Kamer, 2004-2005, *Brief van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie*, 28 689, nr. 36.
- Tweede Kamer, 2007-2008a, *Jaarnota Integratiebeleid 2007-2011 Zorg dat je erbij hoort!*, 31 268, nr. 1-2.
- Tweede Kamer, 2007-2008b, *Gemeenschappelijke integratieagenda Datgene wat ons bindt*, 31 268, nr. 8.
- Tweede Kamer, 2007-2008c, *Vragen gesteld door de leden der kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden*, Aanhangsel, 3465.
- Tweede Kamer, 2008-2009, *Spoeddebat over de situatie Gouda*, Handelingen 6, 358-386.
- Verwey-Jonker, H., 1953, 'De Protestanten in de steden van Oostelijk Noord-Brabant'. In: W. Banning (red.), *Handboek pastorale sociologie, Deel 1: Zeeland, Zuid-Hollandse Eilanden, Noord-Brabant en Limburg*. 's-Gravenhage: Boekencentrum, 240-259.
- Verwey-Jonker, H., 1960, *Migratie, pendel, forensisme in het stadsgewest Eindhoven: Rapport van de werkgroep migratie van de provinciale commissie sociaal plan Noord-Brabant*. Tilburg: Provinciale commissie sociaal plan Noord-Brabant.
- Verwey-Jonker, H., 1962, 'De Protestantse minderheden in Brabant en Limburg'. *Sociologisch Bulletin*, 16, (1/2): 2-10.
- Verwey-Jonker, H. (red.), 1971, *Allochtonen in Nederland: Beschouwingen over de: gerepatrieerden, Ambonezen, Surinamers, Antillianen, Buitenlandse werknemers, Chinezen, Vluchtelingen, Buitenlandse student in onze samenleving*. Den Haag: Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk.
- Wilson, W., 1919, 'Final Address in Support of the League of Nations', www.americanrhetoric.com/speeches/wilsonleagueofnations.htm, geraadpleegd op 19 november 2009.
- Windt, W. van der, 1978, *Enkele facetten van de huisvestings situatie in Nederland. Monografie n volkstelling 1971, 1*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- Yanow, D., 1992, 'Supermarkets and culture clash: The epistemological role of metaphors in administrative practice'. *American Review of Public Administration*, 22: 89-109.

- Yanow, D., 1996, *How does a policy mean? Interpreting policy and organizational actions*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Yanow, D., 2000, *Conducting interpretive policy analysis*. Newbury Park, CA: Sage.
- Yanow, D., 2003, *Constructing 'race' and 'ethnicity' in America: Category-making in public policy and administration*. Armonk, NY: M E Sharpe.
- Yanow, D., 2008, 'Cognition meets action: Metaphors as models of and models for'. In: T. Carver en J. Pikalo (red.), *Political language and metaphor*, Londen: Routledge, 225-238.
- Yanow, D. en M. van der Haar, 2011, 'People out of place: Allochthony and autochthony in Netherlands identity discourse – metaphors and categories in action'. *Journal of International Relations and Development*, te verschijnen.
- Zwart, F. de en C. Poppelaars, 2004, 'Ontwijkende categorieën en etnische fragmentatie. Een internationaal perspectief'. *Beleid en Maatschappij*, 31, 1: 3-14.